

MA'RUF KELİMESİNİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNDE KARŞILANMASI

Ma'ruf kelimesi Kur'an'da tespitlerime göre 36 ayette 39 kez geçmektedir. Ma'ruf sözcüğüne günümüzdeki mealler incelendiğinde “oldukça iyi bilinen veya yaygın olarak bilinen; helal; iyilik; güzel bir şekilde; uygun bir şekilde; adet, örf ve geleneğe göre” gibi anlamlar verilmektedir. Bu anlamları Kur'an ayetlerinin bütünlüğü içinde incelemeye çalıştım

Dil, sürekli bir hareket içindedir. Gerek coğrafya-
dan coğrafyaya, gerek nesilden nesile aktarılırken
değişiklikler gösterir. Her iki durumda da yazılı bir
metni güncellemek büyük çaba ister. Yabancı dil-
deki bir metni ana dilimize çevirirken yaşanan sıkın-
tı herkesçe bilinir. Ancak ana dilimizdeki bir metni,
kendimizden sonraki nesillere, onların kullandığı
kelime ve kavramlarla güncelleyerek aktarmak da
kolay değildir. Çünkü bu aktarma ana dil içinde bir
dirençle karşılaşılır. Bazı kimseler, kendilerince haklı
olarak kelime dağarcıklarının korunması yönünde
bir tutum sergilerken çoğu kez gençler isteyerek ya
da istemeyerek bu kelime dağarcığından belli ölçü-
lerde farklılaşmış bir dağarcık geliştirir. Bu da hem
dil sözcük dağarcığının gelişmesini sağlar hem de
nesiller arasında kısmî bir anlaşma güçlüğü doğu-
rur. Örnek vermek gerekirse Osmanlı imparatorlu-
ğu döneminde -özellikle yazı dili- Arapça-Farsça
sözcüklerin etkisi altındayken, Tanzimat'tan son-
ra dilimizde Fransızca sözcüklerin sayısı artmış,
Cumhuriyet döneminde Güneş Dil Teorisinin etki-
siyle Öztürkçe sözcüklere yönelinmiş, günümüzde
ise İngilizce sözcükler alıp başını gitmiştir. Bugün
basit bir 'su kabı'nı anlatmak için bile 'testi, şişe,

sûrahi, bidon, pet şişe' sözcüklerinden birini kulla-
nırız. Bunlardan testi ve şişe Farsça, sûrahi Arapça,
bidon Fransızca kökenlidir. Pet şişenin başındaki
pet sözcüğü ise şişenin hammaddesinin adının kı-
saltılmış halidir.

Dilin bu özellikleri Kur'an-ı Kerim'in meallendi-
rilmesi söz konusu olduğunda da karşımıza çıkar.
Kur'an meallerinde yer alan kavramsallaşmış bazı
kelimelerin birebir çeviride Arapçadaki anlamları-
nın hem ilahî mesajın indiği gündeki gibi korunması
hem de günümüzdeki Türk gençlerinin kullandığı
kelimelerle ifade edilmesi gerekmektedir. Bu ise
ancak her iki dile de hâkim uzman bir ekibin titiz bir
çalışmasıyla mümkün olur.

Bu yazımızda Arapça “مَرْوُفٌ = ma'ruf” kelimesinin
günümüz gençliğine aktarılırken hangi kelime/ler
ile karşılanması gerektiği üzerinde durulacaktır.
Bunun için öncelikle “مَرْوُفٌ = ma'ruf” kelimesinin
Arapçadaki anlamı üzerinde durmak istiyoruz.

Ma'rûf Kelimesinin Anlamı

Arapçada “bilmek, tanımak, düşünerek kavramak”
anlamındaki 'irfân kökünden gelen ma'rûf sözlükte

Her dönemde ma'ruf kavramını anlayabilmek için çaba sarfedilmiştir. Günümüzde de bu kavramın daha iyi anlaşılması için çabalamak gerekir.

Kur'an, kendi kavramlarını bize kendisi öğrettiği için bu kavramı da Kur'an ayetlerinden yola çıkarak anlamaya çalışmakta fayda vardır.

“bilinen, tanınan, benimsenen şey” mânasına gelir.¹

Ma'rûf kelimesi Câhiliye döneminde “iyilik, ikram, gönül okşayıcı söz ve davranış” anlamında yaygın olarak kullanılmaktaydı. Nitekim Züheyr b. Ebû Sül-mâ'nın Mu'allaka'sında “iyi söz, cömertlik, ihsan” ve genel olarak “iyi davranış” mânasında birkaç yerde geçmektedir (bk. Zevzenî, s. 107, 119, 120).²

Râgıb el-İsfahânî'nin el-Müfredât adlı sözlüğünün “arf” maddesinde “مَعْرُوفٌ” sözcüğünün anlamı “Güzelliği akıl veya şeriat aracılığıyla bilinen her tür fiilin adıdır.” şeklinde verilmiştir.

Türkçe sözlüklerde “مَعْرُوفٌ” sözcüğüne verilen anlamları incelediğimizde karşımıza çıkan anlamlar ise şu şekildedir:

(ma:ruf), Arapça ma'rûf

1. sıfat. Herkesçe bilinen, tanınan, belli, sanlı
2. sıfat, hukuk. Dinî bakımdan uygun görülen, beğenilen, buyrulan.³

(مَعْرُوفٌ) sıf. (Ar. ‘irfân “bilmek, tanımak”tan ma'rûf)

1. Bilinen, belli, mâlûm

2. Herkes tarafından tanınan, tanınmış, ünlü, meş-hur

3. i. eski hukuk. Dinen iyi kabul edilen ve insan tabi-atına hoş gelen şey, iyilik. Karşıtı: Münker⁴

Ma'ruf kavramı cahiliyye döneminden beri bilinen bir kavramdır. Bu kavrama tarih içinde verilen anlamları görmek için Mustafa Çağrıcı'nın TDV İslam Ansik-lopedisindeki “Emir bi'l-ma'ruf nehiy ani'l münker” maddesinden alıntıladığımız şu paragrafa bakabi-liriz. “Câhiliye döneminde bir eylemin ma'rûf veya münker sayılmasının temel ölçüsü bu eylemin kabi-le geleneklerine uygun düşüp düşmeme keyfiyetiy-di. Gelenek ve göreneklerin dinî ölçülerle uyuşması şartıyla bu ilişki İslâmî dönemde de devam ettirilmiş (Taberî, VII, 163); daha çok edep, hikmet ve ahlâk literatüründe olmak üzere İslâm dininin getirdiği hayat tarzına, görgü kurallarına uygun olan söz ve davranışlar ma'rûf, uygun olmayanlar da münker sayılmıştır. Ancak bilhassa kelâm tartışmalarının başlamasıyla ma'rûf ve münkerin tesbitinde ge-lenek ve göreneklerden ziyade akıl ve şeriat ölçü-leri üzerinde durulduğu görülür. Nitekim Mu'tezile ulemâsının çoğunluğu, hüsün ve kubuh anlayışları-

1 <https://islamansiklopedisi.org.tr/emir-bil-maruf-nehiy-anil-munker>

2 <https://islamansiklopedisi.org.tr/emir-bil-maruf-nehiy-anil-munker>

3 TDK Büyük Türkçe Sözlük

4 Kubbealtı Lugatı

nın bir sonucu olarak aklın iyi saydığı fiilleri ma'rûf, kötü saydığını da münker kabul ederken Selefîler ve Eş'arîler akıl yerine nakli esas almışlar ve genellikle ma'rûfu "şeriatın iyi saydığı söz ve fiil", münkeri de "şeriatın vukuunu sakıncalı gördüğü şey" diye tarif etmişlerdir (Gazzâlî, II, 414; et-Ta'rîfât, "ma'rûf" md.). Bu tariflerin, ma'rûf ve münkerin uzun tarihi geçmişe dayalı çok yönlü anlamlarını daralttığı görülmektedir. İhyâ' şârihi Murtazâ ez-Zebîdî bunun farkına varmış olmalı ki, "Ma'rûf aklın kabul ettiği, şeriatın benimsediği ve temiz tabiatlı insanların uygun gördüğü şeydir" diyerek oldukça kapsamlı bir tanım ortaya koyar (İthâfû's-sâde, VII, 3). Bedreddin el-Aynî de, "Her iyilik (ma'rûf) sadakadır" anlamındaki hadisi şerh ederken ma'rûfu Zebîdî'ninkine benzer şekilde tarif etmiştir ('Umdetü'l-Kârî, XVIII, 150-151). Fahreddin er-Râzî ise ma'rûfu kısaca "alışılıp benimsenmiş gelenek" diye tanımlar (Mefâtihu'l-ğayb, V, 55); aynı müfessir "güzel söz"ün değerinden bahseden âyeti (el-Bakara 2/263) yorumlarken buradaki "kavlün ma'rûfün" ibaresini "vicdanın ürküntü ve tiksinti duymadan kabul ettiği, insanlara sevinç ve huzur veren, onları rahatsız etmeyen söz" şeklinde açıklar (a.g.e., VII, 49).⁵

Anlaşıldığı üzere her dönemde ma'ruf kavramını anlayabilmek için çaba sarfedilmiştir. Günümüzde de bu kavramın daha iyi anlaşılması için çabalamak gerekir. Kur'an, kendi kavramlarını bize kendisi öğrettiği için bu kavramı da Kur'an ayetlerinden yola çıkarak anlamaya çalışmakta fayda vardır. Böylece önümüzde maruf kavramının günümüzde hangi sözcüklerle karşılanması gerektiğine dair bir ufuk açılacaktır. Kur'an'da ma'ruf sözcüğünün geçtiği

yerleri bağlamlarına göre sınıflandırırsak karşımıza şu tablo çıkar:

KUR'AN'DA MA'RUF SÖZCÜĞÜNÜN GEÇTİĞİ YERLER

Tespitlerime göre ma'ruf kelimesi Kur'an'da 36 ayette 39 kez geçmektedir. Kelimenin geçtiği ayetler ve bağlamları aşağıda listelenmiştir.

"Kadın Hakları" Bağlamında Ma'ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayet:

Bakara 2/228

"Evlilik İçinde Karşılaşılabilecek Durumlar" Bağlamında Ma'ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayetler:

Bakara 2/233 (İki kez geçiyor. 1. Annenin marufa uygun yiyeceğinin ve giyeceğinin babaya ait olması, 2. Sütannenin ücretini marufa uygun olarak belirleme)

Bakara 2/234 (Eşi ölen kadının iddeti ve iddet sonrasındaki davranışı)

Bakara 2/235 (Eşi ölen kadına karşı diğer erkeklerin davranışı)

Bakara 2/240 (Eşi ölen kadına karşı çevresindekilere yüklenen görev)

Bakara 2/241 (Boşanmış kadınların geçiminin sağlanması)

Nisa 4/19 (Kadınlarla güzel geçinme)

Nisa 4/25 (Mehrin marufa uygun verilmesi)

"Evlilik-Boşanma" Bağlamında Ma'ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayetler:

Bakara 2/229 (Boşanmanın sayısı ve kadının boşanması - iftida)

Bakara 2/231 (İki kez geçiyor.) Boşanılan kadının hakkına zarar vermekten men

Bakara 2/232, Bakara 2/236, Talak 65/2 (İki kez

Kur'an meallerinde yer alan kavramsallaşmış bazı kelimelerin birebir çeviride Arapçadaki anlamlarının hem ilahî mesajın indiği gündeki gibi korunması hem de günümüzdeki Türk gençlerinin kullandığı kelimelerle ifade edilmesi gerekmektedir. Bu ise ancak her iki dile de hâkim uzman bir ekibin titiz bir çalışmasıyla mümkün olur.

⁵ <https://islamansiklopedisi.org.tr/emir-bil-maruf-nehiy-anil-munker>

geçiyor.) Talak 65/6

“Ma’rufu Emretme” Bağlamında Ma’ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayetler:

Al-i İmran 3/104, 110, 114, Araf 7/157, Tevbe 9/71, 112, Hac 22/41, Lokman 31/17

“Ma’rufa Uygun Söz” Bağlamında Ma’ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayetler:

Bakara 2/263, Nisa 4/5, 8, Ahzab 33/32, Muhammed 47/21

“Ma’rufu Emreden Gizli Konuşmalar” Bağlamında Ma’ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayet:

Nisa 4/114

“Ma’rufu Yasaklama” Bağlamında Ma’ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayet:

Tevbe 9/67

“Ma’rufa Uygun İtaat Etme” Bağlamında Ma’ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayet:

Nur 24/53

“Ma’rufa Nebiye Karşı Gelmeme” Bağlamında Ma’ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayet:

Mümtahine 60/12

“Müşrik Ana-Babayla Ma’rufa Uygun Geçinme” Bağlamında Ma’ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayet:

Lokman 31/15

“Yetim Malından Harcama Yapma” Bağlamında Ma’ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayet:

Nisa 4/6

“Miras Paylaşımı” Bağlamında Ma’ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayetler:

Bakara 2/180, Ahzab 33/6

“Kıyas” Bağlamında Ma’ruf Sözcüğünün Geçtiği Ayet:

Bakara 2/178

Takdir edilecektir ki bu bağlamların hepsini birden bir makalenin sınırları içinde incelemek mümkün değildir. Bu nedenle bu makalede kısas, mehir ve miras ile ilgili ayetler incelenecek, nasip olursa makalenin devamı yazılacak ve diğer bağlamlar devam makalelerinde incelenecektir.

MA'RUF BAĞLAMINDA KISAS, MEHİR VE MİRAS AYETLERİ

Kisas Bağlamında Ma'ruf

Mushaf sıralamasında ma'ruf sözcüğünün geçtiği ilk ayet Bakara 2/178'dir. Ayette bir katilin, maktülün kardeşi tarafından affedilmesi durumunda marufa uymak ve diyet ödemek gerektiğinden söz edilir. Ayet, Süleymaniye Vakfı mealinde şu şekildedir:

“Ey inanıp güvenenler! Kisas size, öldürülenler konusunda farz kılındı. Hürü öldüren o hüre karşılık, esiri öldüren o esire karşılık, kadını öldüren de o kadına karşılık (kisas edilir). Kim, öldürülenin kardeşi (mirasçısı) tarafından bir bedel karşılığı bağışlanırsa, gereğini (maruf olanı) yerine getirsin ve bedeli güzelce ödesin. Böyle olması, Rabbiniz /Sahibiniz tarafından yapılmış bir hafifletme ve bir iyiliktir. Kim bundan sonra da düşmanlığı sürdürürse, ona acı bir azap vardır.” (Bakara 2/178)

Burada uyulması gereken ma'ruf; ayet “ey iman edenler” diye başladığı için Nisa suresi 4/92. ayette sözü edilen ve ilk nebi-resul Adem aleyhisselamdan günümüze tüm İslam toplumlarında bilinen bir davranış olan “diyet ödemek” olmalıdır. Nisa 4/92. ayette, diyetin hangi durumlarda ödeneceğinin açıklamasını da görürüz.

“Bir müminin bir mümini öldürmesi olacak şey değildir; hata ile olmuşsa başka. Kim bir mümini hata ile öldürürse, boyunduruk altındaki bir mümini özgürleştirmesi ve öldürülenin ailesine diyet vermesi gerekir; onlar bağışta bulunurlarsa başka. Eğer öldürdüğü mümin, size düşman olan topluluktan ise (yalnızca) boyunduruk altındaki bir mümini özgürleştirmesi gerekir. Eğer aranızda anlaşma olan bir topluluktan ise ailesine diyet ödemesi ve

boyunduruk altındaki bir mümini özgürleştirmesi gerekir. Boyunduruk altında birini bulamayan kişi, art arda iki ay oruç tutar. Bu, tövbesinin /dönüşünün Allah tarafından kabul edilmesi içindir. Allah bilir ve daima doğru kararlar verir.” (Nisa 4/92)

Bütün bunlardan anlaşıldığı gibi, Bakara 2/178. ayette geçen “فَاتَّبَاعِ بِالْمَعْرُوفِ” ifadesi “(ayetler sayesinde) bilineni yerine getirsin, ona uysun” olmalıdır.

Mehir Bağlamında Ma'ruf

Mehir ile ilgili ayetlere gelince; Nisa suresi 4/4. ayette “Kadınlara mehirlerini bir armağan olarak verin. Ondan bir şeyi size, kendiliğinden verirlerse onu da ağız tadıyla ve afiyetle yiyin.” denilmektedir. Bu ayetten mehrin başkasına değil kadınlara bir armağan olduğu sonucunu çıkarırız.

Konuyu tam anlayabilmek için Nisa 4/24 ve 25. ayetlere de bakmamız gerekir. Nisa 4/24. ayet şöyledir:

“Evli kadınları nikâhlamanız da haramdır. Ama evli olduğu halde hakimiyetiniz altına girmiş olan (savaş esiri kadınlar) ile evlenebilirsiniz. Bunlar, Allah'ın size yazdığı hükümlerdir. Diğer kadınlar; iffetli olmanız, zinadan uzak durmanız ve mehirlerini vermeniz şartıyla size helal kılınmıştır. Onların hangisinden nikâh ile yararlanırsanız mehirlerini belirlediğiniz miktarda verin. Mehri belirledikten sonra başka bir miktar üzerinde anlaşmanızın sakıncası yoktur. Allah bilir, doğru kararlar verir.”

Bu ayetteki “... mehirlerini belirlediğiniz miktarda verin. Mehri belirledikten sonra başka bir miktar üzerinde anlaşmanızın sakıncası yoktur.” ifadesinden de mehrin miktarının kadın ve erkek arasında bir anlaşma konusu olduğu sonucuna varabiliriz.

Nisa 4/25. ayet ise şöyledir:

“İçinizden, mümin olan iffetli hür kadınları nikâhlayacak kadar varlıklı olmayanlar, hakimiyetiniz altında olan mümin esir kızlarınızı nikahlayabilirler. İmanınızı en iyi bilen Allah'tır. Hepiniz birbirinizdensiniz. Onları (esir kadınları), iffetli olmaları, zinadan uzak durmuş ve gizli dostlar edinmemiş

olmaları şartıyla ailelerinin izni ile nikahlayın ve mehirlerini kendilerine, marufa uygun olarak verin. Evlendikten sonra zina ederlerse onlara verilecek ceza, evli hür kadınlara verilen cezanın yarısı kadardır. Bu ruhsat, içinizden (evlenme imkanı bulamayacağını düşünüp) çıkmaza girmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz /duruşunuzu bozmamanız daha iyi olur. Allah, çok bağışlayan ve ikramı bol olanıdır.” (Nisa 4/25)

Bu ayetlerden çıkardığımız bilgiler, Nisa 4/25. ayette geçen “...mehirlerini kendilerine, marufa uygun olarak verin.” ifadesindeki “ma’ruf” sözcüğüne “(ayetler sayesinde) bilinen şekilde” anlamını verme düşüncemizi desteklemektedir. Ayrıca Bakara 2/236 ve 237. ayetler de aynı anlamı desteklemektedir.

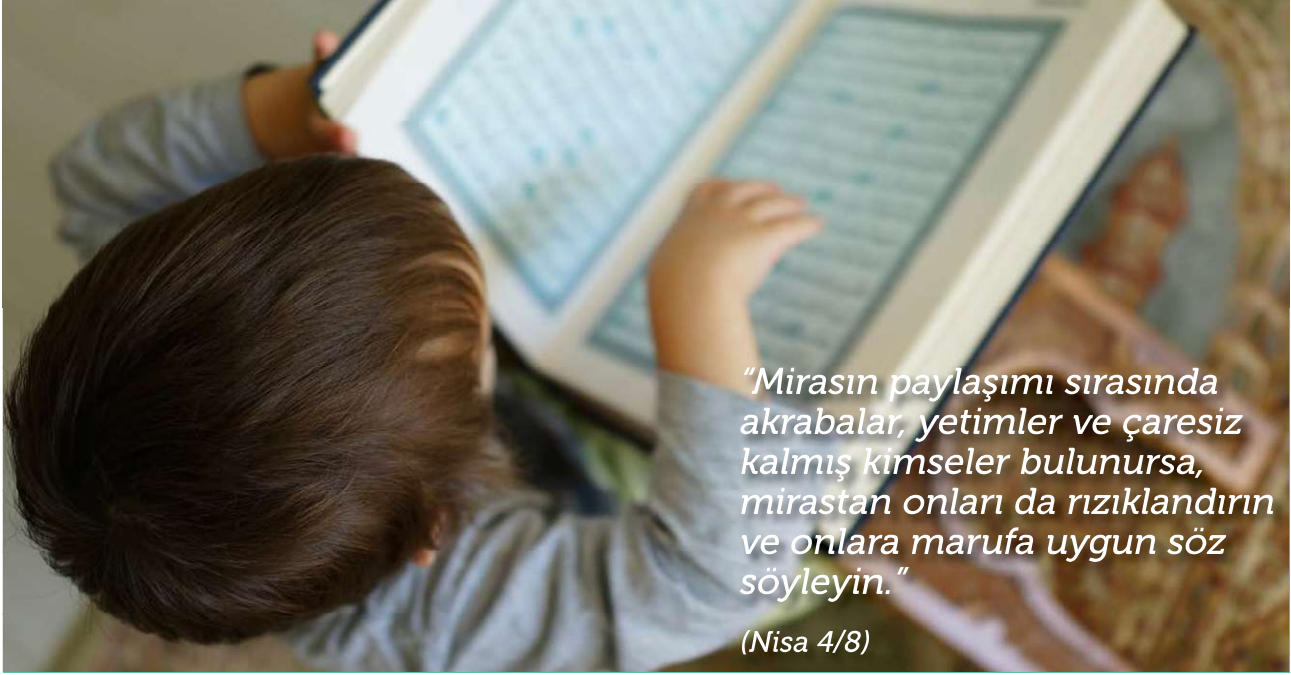
“Kendilerine dokunmadığınız kadınları, mehirlerini kesinleştirmeden boşamanızın size bir günahı yoktur. Onlara; imkânı olan gücü ölçüsünde, darlık içinde olan da gücü ölçüsünde, marufa uygun bir ödeme yapsın. Bu, güzel davrananlara yüklenmiş

bir görevdir.” (Bakara 2/236)

“Kendilerine dokunmadan boşadığınız kadınların mehirlerini kesinleştirmişseniz, kesinleşen mehirin yarısını vermeniz gerekir. Ama kadınlar veya nikâh düğümü elinde olan koca hakkında vazgeçebilir. (Ey erkekler!) Sizin vazgeçmeniz, kendinizi koruma açısından daha uygundur. Aranızdaki farkı unutmayın. Şüphesiz Allah, yaptığınız her şeyi daima görür.” (Bakara 2/237)

Miras Bağlamında Ma’ruf

Diyanet Vakfı mealinde Bakara suresi 180. ayete şu anlam verilmiştir: **“Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir mal bırakacaksa anaya, babaya, yakınlarına uygun bir biçimde vasiyet etmek Allah’tan korkanlar üzerine bir borçtur.”** Bu mealde ma’ruf sözcüğüne “uygun bir biçimde” anlamı verilmiş ayrıca ayete şu açıklama yapılmıştır: “Mirasla ilgili âyetler gelmeden önce, kişinin servetinden ana, baba ve akrabalarına bir miktar verilmesi için vasiyet etmesi emredilmiştir. Ancak, Nisâ sûresinde gelen miras âyetleri ile herkesin hakkı kesin ve net olarak belir-

“Mirasın paylaşımı sırasında akrabalar, yetimler ve çaresiz kalmış kimseler bulunursa, mirastan onları da rızıklandırın ve onlara marufa uygun söz söyleyin.”

(Nisa 4/8)

lenmiş, Efendimiz de «Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Bundan sonra vârise vasiyet yoktur» buyurmuş, böylece yukarıdaki âyet neshedilmiştir. Fakat mirastan payı olmayan akraba ve düşkünlere ve hayır müesseselerine vasiyet bâkidir. Her Müslüman gönüllü olarak servetinden istediği yere vasiyet edebilir.” Oysa ayette geçen ma’ruf sözcüğü “uygun bir biçimde” değil de “(âyetler sayesinde) bilinen şekilde” olarak anlamlandırılınca nesih ile ilgili durum da ortadan kalkmaktadır. Nitekim Süleymaniye Vakfı meali bu ayetteki ma’ruf sözcüğüne “ bu kitapta bildirilen paylara göre” anlamını vermiş ve nesih ile ilgili durum da çözüme kavuşmuştur. Süleymaniye vakfı meali ve ayete yaptığı açıklama şu şekildedir:

“Birinize ölüm gelir de geriye mal bırakmış olursa o malı; anası, babası ve en yakınları arasında, bu kitapta bildirilen paylara göre bölüştürme görevini yerine getirmek[] size farz kılınmıştır. Bu, Allah’ın, müttakiler /yanlışlardan sakınanlar üze-*

rindeki hakkıdır.” (Bakara 2/180)

Miras payları ile ilgili olan Nisa 4/11-12, 33, 176. ayetler Süleymaniye Vakfı mealinde şu şekildedir:

“Allah, ölenin evladı konusunda size görev yüklemektedir: Erkeğin payı, iki kızın payı kadardır. (Ölenin oğlu olmaz da) Kızları (iki veya) ikinin üstünde olursa bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Tek bir kızı varsa mirasın yarısı onun olur. Ölenin çocuğu varsa ana-babadan her birinin payı altıda birdir. Ölenin çocuğu olmaz da varisi anası ve babası olursa anasının payı üçte birdir. Ölenin (baba bir) kardeşleri varsa anasının payı altıda bir olur. Paylar, ölenin vasiyet ettiği veya (yazılı olarak bıraktığı) borcun ödenmesinden sonra verilir. Ana - babanızdan ve çocuklarınızdan hangisinin, faydalı olma bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. (Bu sebeple) paylar, Allah tarafından kesin ölçülerle belirlenmiştir. Allah bilir, doğru kararlar verir.” (Nisa 4/11)

“Hanımlarınızın çocukları yoksa bıraktıklarının yarısı sizindir, çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Bu paylaşım, vasiyet ettikleri veya (yazılı olarak bıraktıkları) borcun ödenme-

6 [*] “paylaştırma görevi” diye anlam verdiğimiz الوصية el-vasiyyeh, Nisa Suresinin 12. ayetinin sonunda yer alan وَصِيَّةٌ مِنَ اللَّهِ = Allah tarafından yapılan vasiyet”tir. “Bu kitapta bildirilen paylar” anlamı verilen kelime el maruf = المَرْغُوف tur. Bu paylar Nisa 4/11-12, 33, 176’da bildirilmiştir.

sinden sonra yapılır. Sizin çocuğunuz yoksa bıraktıklarınızın dörtte biri hanımlarınızındır. Çocuğunuz varsa, bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır. Bu paylaşım vasiyet ettiğiniz veya yazılı olarak bıraktığınız borcun ödenmesinden sonra yapılır. Miras bırakan erkek veya kadın, (ana tarafından) kelâle olur (anası ve çocuğu olmaz da ana bir) erkek veya kız kardeşi bulunursa her birinin payı altıda birdir. Bunlar birden fazla iseler mirasın üçte birini eşit olarak paylaşırlar. Bu paylaşım da vasiyet edilen veya yazılı olarak bırakılan borcun ödenmesinden sonra (hiçbir mirasçıya) zarar vermeyecek şekilde yapılır. Bu, Allah tarafından size yüklenen görevdir. Allah bilir, fırsat tanır.” (Nisa 4/12)

“Herkes, ana baba ve en yakınlarının bıraktıklarına mirasçı olma hakkı tanıdık. Ama önce kendileriyle güçlü sözleşme yapılanların (eşlerin) paylarını verin. Allah her şeye şahittir.” (Nisa 4/33)

“Senden fetva istiyorlar. De ki: Kelâle (babası ve evladı /alt soyu olmayan kişi) ile ilgili fetvâyı size Allah veriyor: Bir kimse çocuğu /altsoyu olmadan ölür de geride bir kız kardeşi kalırsa, bıraktığı mirasın yarısı onundur; çocuğu /altsoyu olmadan ölen kız, kalan da erkek kardeşi ise mirasçısı olur. Kardeşler iki kız ise, mirasın üçte ikisi onlarındır. Kardeşler erkekli kızlı iseler erkek, iki kız kadar pay alır. Dalalete düşersiniz /yanlış yola gidersiniz diye açıklamayı size Allah yapıyor. Allah her şeyi bilir.” (Nisa 4/176)

Ma'ruf sözcüğü miras bağlamında bir de Nisa 4/8 ve Ahzab 33/6. ayette geçer. Bu iki ayeti de birlikte okumakta fayda vardır:

“Mirasın paylaşımı sırasında akrabalar, yetimler ve çaresiz kalmış kimseler bulunursa, mirastan onları da rızıklandırın ve onlara marufa uygun söz söyleyin.” (Nisa 4/8)

Buradaki “فَوَلًا مَّغْرُوفًا” ifadesi “(ayetler sayesinde) bilinen söz” olarak anlaşılırsa Ahzab 33/6'daki “إِلَّا أَنْ تَكُونَ لَكُمْ مَرْغُوبًا” (dostlarınıza ma'ruf üzere yapacağınız başkadır) ifadesi daha iyi anlaşılacaktır. Bu durumda ayetin anlamı şu şekilde olur:

“Bu Nebi, müminler için kendi canlarından önce gelir; eşleri de onların anneleridir. Allah'ın kitabında akrabalar birbirlerine, mü'minlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar. (Allah'ın Kitabında (mirasta) öncelik, birbirine akraba olmaktan dolayıdır; mümin veya muhacir olmaktan dolayı değildir.) Dostlarınıza (ayetler sayesinde) bilinen şekilde yapacağınız bunun dışındadır. Bu da zaten bu Kitapta yazılıdır.” (Ahzab 33/6)

ALLAH'IN AYETLERİNE AYKIRI MA'RUFLAR

“Ma'ruf” sözcüğüne “oldukça iyi bilinen veya yaygın olarak bilinen; helal; iyilik; güzel bir şekilde; uygun bir şekilde; örf, adet ve geleneklere uygun” anlamlarından biri verilirse şöyle bir handikapla da karşı karşıya kalınmaktadır: Allah'ın ayetlerine aykırı ma'ruflar oluşması her zaman mümkündür. Mesela Allah, evlilikle ilgili ayetlerinde “evlenilen kadına mehir verilmesi”ni emretmişken, bu emir toplumuzda unut/tur/ulmuş, “kadının annesine süt hakkı veya kadının ailesine başlık parası verilmesi” yaygın bir örf olmuştur. Mirasla ilgili hükümlerde de benzer durumlar söz konusudur. Ayetlerde miras payları açıkça belirtilmiş olmasına rağmen erkeğin üçte iki hakkı unut/tur/ulmaya çalışılmakta, kadının ve erkeğin mirastan eşit pay alması daha iyi ve doğru bir örfmüş gibi yaygınlaştırılma çabası gösterilmektedir. Hatayla adam öldürme durumlarında uygulanan boyunduruk altındaki bir mümini özgürleştirme ve öldürülenin ailesine diyet verme ise tamamen geçersizleştirilmiş ve yerine hapis cezası yaygın bir örf olmuştur.

SONUÇ:

Allah'ın ayetlerine aykırı örfler ne kadar yaygınlaşırsa yaygınlaşsın, bir mümin için geçerli olan onlar değil, ayetlerdeki emir ve yasaklardır. Bu sebeple ma'ruf sözcüğünü anlamlandırırken çeşitli sözlüklerde verilen anlamlardan birini değil de “(ayetler sayesinde) bilineni veya (ayetler sayesinde) bilinen şekilde” anlamını tercih etmeyi uygun görüyorum.